

УДК: [902.2:528.9](477.44)“6383”

В. С. Рудь

КАРТОГРАФУВАННЯ ПАМ'ЯТОК ТРИПІЛЬСЬКОЇ КУЛЬТУРИ РЕГІОНУ ПІВДЕННО-СХІДНОЇ ВІННИЧЧИНИ

Роботу присвячено історії створення зводів пам'яток трипільської культури Вінницької області, розробці та аналізу актуального реєстру поселень Південно-Східної Вінниччини.

Ключові слова: трипільська культура, зводи пам'яток, картографування, Вінницька обл., Південно-Східна Вінниччина, щільність поширення пам'яток, площа.

Початковим етапом археологічного дослідження є створення бази даних, яка буде використана у подальшій роботі. Ця праця присвячена історії подібних робіт, розробці та аналітиці актуального реєстру пам'яток Південно-Східної Вінниччини. Проведені автором за останній час розвідки також дають можливість доповнити наявні зводи пам'яток.

Історія створення зводів пам'яток трипільської культури Вінницької області. Більшість історіографічних нарисів, які стосуються історії Поділля, розпочинається із робіт, опублікованих Є.Й. Сіцінським наприкінці ХІХ — на початку ХХ ст. Не є винятком і наш огляд, адже саме археологічна карта [Сицинський, 1901], опублікована дослідником у 1901 р., і є першим масштабним зводом пам'яток. При підготовці видання, здійсненого в останні роки ХІХ ст., використовувалася інформація, переважно отримана від представників духовенства на місцях з 1860-х рр. Ще частину матеріалів для карти укладач отримав у ході особистих відвідин місць археологічних розкопок та огляду музейних і приватних колекцій. Відтак, зважаючи на роки інформування та публікації, великої інформативності щодо трипільських матеріалів годі й чекати. Виокремити пам'ятки Трипільля можна лише за умови зіставлен-

ня опублікованої інформації з відомими нині пунктами Трипільля. Проте, як для свого часу, Є.Й. Сіцінський виконав надзвичайно копітку й важливу працю.

Наступний звід пам'яток Трипільля Вінниччини (доречніше сказати — перший окремий звід) опублікували у 1966 р. М.М. Шмаглій, В.Г. Збеневич та В.О. Круц, залучивши до списку 94 пункти трипільської культури, відомих укладачам станом на 1960 р. [Археологічні пам'ятки..., 1966, с. 41—47].

У 2001 р. побачила світ книга І.І. Зайця, присвячена трипільській культурі Поділля. На карту у межах Вінницької області дослідник наніс 198 різночасових пам'яток, подавши їх список по адміністративних районах [Заець, 2001, с. 10—12; рис. 3]. Незначна частина із позначених пунктів є об'єктом опису у розділах книги. Проте інформація про інші (а їх більшість) відсутня.

Ми свідомо не згадуємо повідомлення про пам'ятки області, опубліковані починаючи з 1960-х рр., вибірккові зводи, покликані відобразити лише окремі категорії пам'яток. Загальна характеристика таких зводів наведена М.Ю. Відейком у вступі до реєстру пам'яток Трипільля України [Відейко, 2004]. Ми розглядаємо лише комплексні зводи, які охоплюють пам'ятки трипільської культури всіх періодів.

Слід згадати також карту, подану в монографії С.О. Гусева [Гусев, 1995, с. 44; рис. 1]. На 1995 р. вона відображала практично повну картину кількості пам'яток від етапів VI—VII і закінчуючи етапом CI на Вінниччині, виявлених впродовж всього часу дослідження трипільської культури.

За три роки після виходу монографії І.І. Зайця було опубліковано двотомник Енциклопедія Трипільської цивілізації. Окремим розділом у

першому з них подано список та короткий опис відомих на той час пам'яток Трипільля в межах України, а це 2042 пункти [Відейко, 2004]. Звід по Вінницькій області, складений М.В. Квітницьким, містить інформацію про 295 пам'яток [Квітницький, 2004]. На той час із 19 областей та АР Крим це третій показник за кількістю місцезнаходжень трипільської культури. Випереджають цю цифру Івано-Франківська обл. із 328 пам'ятками та Чернівецька — із 310 [Відейко, 2004].

Суттєво збільшену кількість пам'яток трипільської культури Вінниччини наведено у публікації 2008 р. співробітниці Вінницького обласного краєзнавчого музею Н.М. Майданюк. Авторка наводить цифру в 352 поселення [Майданюк, 2008]. Окрім того, Н.М. Майданюк нанесла їх на карту та подала коротку історію досліджень.

Останньою в часі із відомих публікацій є «Пам'ятки історії та культури Вінницької області», видана в рамках підготовки «Зводу пам'яток історії та культури ...». Тут наведено список та приблизну адміністративну прив'язку 271 трипільських пам'яток [Пам'ятки ..., 2011, с. 72—141].

Підсумовуючи, можна сказати, що найінформативнішим нині є список пунктів трипільської культури на території Вінницької області, поданий в I томі Енциклопедії Трипільської цивілізації [Квітницький, 2004], а за кількістю пам'яток найповнішою є публікація Н.М. Майданюк [Майданюк, 2008].

Актуальне число пам'яток Трипільля Вінниччини. Є підстави вважати, що жоден із наведених вище списків насправді не відображає актуальної інформації щодо кількості трипільських поселень. Адже щороку за різних обставин виявляють нові й нові пам'ятки. Отож, процес поновлення даних триватиме постійно. Саме цей поступ пояснює збільшення кількості пам'яток у зводах (рис. 1), які створювалися з певними проміжками у часі. Винятком є опублікований звод «Пам'ятки історії та культури ...» (2011), оскільки у ньому відображено лише пункти, які перебувають на охоронному обліку.

Завдяки порівнянню усіх відомих зводів пам'яток, та використання інформації останніх років із наукових звітів, публікацій та особистих розвідок, автору вдалося встановити більш актуальне число пам'яток трипільської культури Вінницької обл. Загальну їх кількість можна визначити у 403 пункти.

Таким чином, за 11 років, які минули з часу видання Енциклопедії трипільської цивілізації, список пам'яток Трипільля в межах Вінницької області вдалося збільшити на 108 пунктів (прибл. на 36,6 %).

Характеристика регіону. Великою загадкою, яку, мабуть, не вдасться розгадати ніколи або принаймні в найближчому майбутньому, є

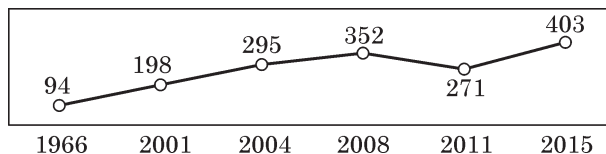

Рис. 1. Кількість пам'яток трипільської культури Вінниччини, зазначених у різних зводах з 1966 р.

питання кількості пунктів трипільської культури, які існують на теренах сучасної України та й у межах культурного комплексу Кукутень—Трипільля загалом. Підрахунки для вказаних територій можуть стати завданням окремого дослідження, адже вкрай важливо врахувати велику кількість критеріїв для аналізу значних теренів поширення культурного комплексу. Спробуємо зробити певні припущення для досліджуваного регіону — Південно-Східної Вінниччини. Адміністративно взято до розгляду повністю або частково територію дев'яти районів Вінницької області: Томашпільський, Ямпільський, Тульчинський, Тростянецький, Крижопільський, Піщанський, Чечельницький, а також південні частини (на південь від р. Південний Буг) Немирівського та Бершадського.

Перелічені вище адміністративні райони займають простори між двома великими річками — Південним Бугом та Дністром. Відповідно перший є північною та східною межею, а другий — південно-західною для досліджуваного регіону. Західний рубіж представлений руслом р. Русави та нижньою течією р. Мурафи — лівими притоками Дністра, а також руслом р. Шпиківки з правобережного басейну Південного Бугу. На південному сході регіон обмежується верхнім басейном р. Савранка. Вказані річки є притоками Південного Бугу; в регіоні до них також належать річки Дохна, Недотіка, Сільниця, а серед приток Дністра у регіоні варто згадати річки Кам'янку та Марківку.

У географічному відношенні регіон характеризується переважною однорідністю. Розташований у південно-східній частині Подільської височини. Практично уся територія регіону знаходиться на Українському кристалічному щиті і тільки невелика смуга на півдні (паралельно руслу р. Дністер) — на Волино-Подільській плиті. Територія регіону значно порізана долинами численних невеликих річок та ярами. Особливо це помітно у басейні Дністра, де русла часто утворюють каньйоноподібні долини. Досліджуваний регіон є південною частиною сучасного лісостепу України із сірими лісовими та черноземними типами ґрунтів. Південна ж частина регіону визначається як перехідна контактна полоса-екотон зі степом [Денисик, 2001; Малі ..., 1991].

Загальна карта поширення культурного комплексу Кукутень—Трипільля яскраво демонструє, що описаний вище регіон географіч-

но знаходиться у його центрі. Він відіграв важливу роль у поширенні культурних традицій із теренів за Дністром, на північ та схід від Південного Бугу та далі, на окремі території східніше Дніпра. Він є і транзитною зоною у різні часи в русі племен на східні терени, і контактною зоною між різними групами трипільського населення, і власне територією проживання окремих груп [Черныш, 1975, с. 39—40; Мовша, 1980; Збенович, 1989; Видейко, 1994; Гусев, 1995, с. 233—264; Zbenovich, 1996, р. 203—205; Рижов, 2000, с. 469—471].

Щільність розташування пам'яток. Порівнявши кількість відомих пам'яток з регіону Південно-Східної Вінниччини та інших теренів, що є подібними за географічними умовами, можна зробити попередній висновок про стан науково-археологічних досліджень цієї території. Вище наведено цифру, яка відображає найбільш реальну кількість відомих науковій археологічній спільноті пам'яток Трипілля на Вінниччині. Це 403 пункти. Площа Вінницької області становить 26,5 тис км². Загальна площа згаданих вище районів складає трохи більше 6,9 тис км², тобто 26 % площі області. Кількість відомих на цій території різночасових пам'яток Трипілля — 89, що становить 22 % від загального числа відомих в області. Таким чином, ці чотири показники є більш чи менш пропорційними. Маємо на увазі порівняння площі області та загальної кількості пам'яток, з одного боку, та площі окремо досліджуваної нами частини Вінниччини і кількості виявлених пунктів трипільської культури, з іншого.

Але якщо порівнювати з окремими, відносно добре вивченими районами поширення трипільської культури, то ситуація видається не найкращою. Найбільше пам'яток Трипілля у Південно-Східній Вінниччині виявлено на території Крижопільського району — 23 пункти на 880 км². Найкраще дослідженим на території всієї Вінниччини є Немирівський район. Тут на площі 1290 км² відомо 59 пам'яток. Щільність поширення пунктів Трипілля на землях першого складає одне поселення на 38,3 км², а другого — одне поселення на 21,9 км². Різниця у даних становить майже 43 %. Останній показник, вірогідно, свідчить про стан вивченості окремо взятих територій. Так, за списком, наведеним у ЕТЦ [Чернівецька ..., 2004] щільність пам'яток Трипілля на території Чернівецької області становить один пункт на 26,1 км². А якщо відняти західну частину області, зайняту гірською системою Карпат, то отримуємо цифру трохи більше 21 км² для однієї пам'ятки.

Зовсім інші результати ми маємо на мікрорегіональному рівні. Внаслідок практично суцільної розвідки, проведеної у 1993 р. В.Т. Загоруйко на земельних угіддях навколо с. Гарячківка (близько 70 км²) вдалося виявити 16 пам'яток археології, п'ять із них — двошарові. При цьому з 21 об'єкту археології десять — це поселен-

ня трипільської культури етапів VI, VI—II, VII та CI [Загоруйко, 1993/50; Загоруйко, Шумова, 1997; Лотоцька, Очеретний, 1997]. Важливість цих робіт полягає у відображенні вірогідної щільності поширення пам'яток Трипілля в середній течії Буго-Дністровського межиріччя, що складає у даному випадку одну пам'ятку на кожні 7 км².

Враховуючи визначену щільність, вірогідне число пам'яток культурно-історичної спільноти Кукутень—Трипілля на 6,9 тис км² території, яку ми окреслили раніше, може становити близько 985 пунктів. Зрозуміло, що ця цифра видається занадто значною, і, можливо, потребує корегування відповідно до демографічних та економічних умов розвитку трипільського суспільства. Але показник щільності, згідно з яким одне поселення на 21,9 км² площі є цілком реальним, це саме та цифра у 315 пам'яток, до якої потрібно прагнути у найближчому майбутньому. Ми ж маємо 89 — трохи більше ніж 26 %.

Попередній розподіл пам'яток. На складену нами карту (рис. 2) нанесено 89 пам'яток Трипілля, виявлені в регіоні Південно-Східної Вінниччини. Для 42 пунктів, на жаль, не має даних по приналежності до певного етапу існування культури. Інші ж 47 охоплюють усі етапи побутування Трипілля, починаючи від раннього А та закінчуючи найпізнішим СІ. Кожен етап представлений певною кількістю пам'яток та характерними показниками площ (таблиця; рис. 3). У зведеній таблиці також є показники загальних площ поселень на різних етапах Трипілля. Перерахунок площ поселень здійснено за методикою, запропонованою О.В. Дяченком [Дяченко, 2010] — за формулою еліпсу. Однак, слід зауважити, що реальні обриси поселень можуть бути встановлені лише магнітною зйомкою, а до того часу і зазначені підрахунки є умовними.

Вирахування ж території поширення підйомного матеріалу на особисто оглянутих автором пам'ятках проведено при використанні GPS-навігаторів та програмного забезпечення SAS, Planet та QGIS. Площі вираховано лише для поселень, дані для яких вдалося відшукати (таблиця). Це також продемонстровано в таблиці. Частина поселень без вказаних площ або забудовані сучасними населеними пунктами, або ж площа дослідниками просто не визначена. Загалом перевірка та уточнення уже відомих показників є завданням майбутнього.

Етапи А та VI в регіоні представлені незначною кількістю пунктів. На першому етапі маємо всього три, а на другому — два поселення. Площа відома тільки для одного поселення із кожного етапу. Вони займали порівняно невеликі площі 7,9 та 5,5 га відповідно. Слід зазначити, що для етапу А поселення такої площі є одним із найбільших з числа нині відомих.

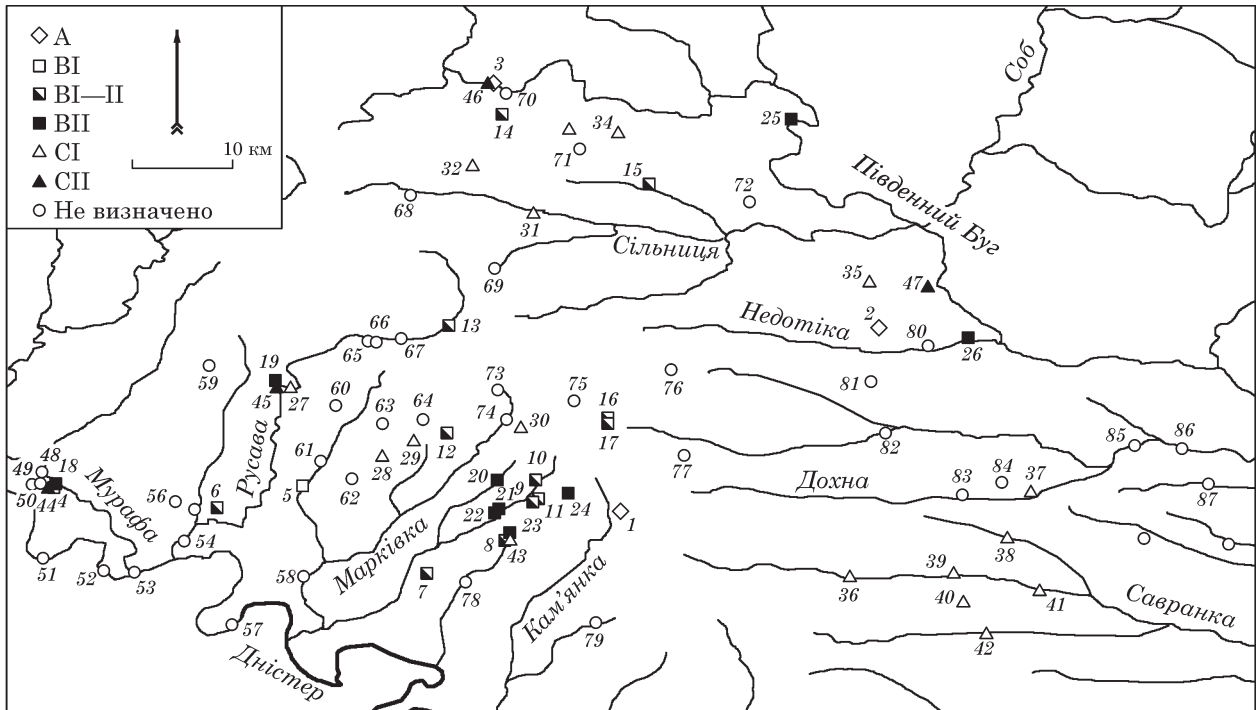

Рис. 2. Карта пам'яток трипільської культури Південно-Східної Вінниччини: етап А: 1 — Зеленянка; 2 — Тростянець; 3 — Печера І; етап VI: 4 — Буша; 5 — Ратуш; етап VI—II: 6 — Писарівка; 7 — Вільшанка; 8 — Одаї 1; 9 — Гарячківка 8; 10 — Гарячківка 3; 11 — Гарячківка 7; 12 — Мар'янівське; 13 — Кислицьке; 14 — Даньківка; 15 — Крищинці; 16 — Заболотне; 17 — Тернівка; етап VII: 18 — Буша; 19 — Стіна III; 20 — Городківка 2; 21 — Гарячківка 2; 22 — Гарячківка 1; 23 — Одаї 2; 24 — Красносілка 2; 25 — Зяньківці; 26 — Тростянич; етап CI: 27 — Стіна I/IV; 28 — Дахталія; 29 — Мар'янівка; 30 — Кринички-ферма; 31 — Зарічне; 32 — Торків; 33 — Вишківці; 34 — Яструбиха; 35 — Оляниця-вівчарня; 36 — Луги; 37 — Глинське; 38 — Білий Камінь; 39 — Чечельник; 40 — Вишенька; 41 — Кривецьке (Тартак); 42 — Стратіївка; 43 — Одаї 3; етап CII: 44 — Буша; 45 — Стіна 2; 46 — Печера І; 47 — Четвертинівка; етап не визначено: 48 — Буша-Причишилівка; 49 — Буша-Підмета; 50 — Дорошівка; 51 — Михайлівка; 52 — Оксанівка; 53 — Улянівка; 54 — Ямпіль; 55 — Русава; 56 — Радянське; 57 — Цекинівка; 58 — Слобода-Підлісівська; 59 — Пилипи Борівські; 60 — Гнатків; 61 — Яланець; 62 — Вербецьке; 63 — Нетребівка; 64 — Савчине; 65 — Яришівка; 66 — Липівка; 67 — Комаргород; 68 — Сільниця; 69 — Журавлівка; 70 — Печера II; 71 — Бортники; 72 — Михайлівка; 73 — Марківка; 74 — Кісниця; 75 — Красне; 76 — Куниче; 77 — Жабокрич; 78 — Трибусівка; 79 — Студена; 80 — Гордіївка; 81 — Буди; 82 — Ободівка; 83 — Жабокричка; 84 — П'ятківка; 85 — Бершадь; 86 — Велика Киріївка; 87 — Мала Киріївка; 88 — Лісничі; 89 — Кидрасівка

Дані по кількості та загальних площах пам'яток Трипілья Південно-Східної Вінниччини

Етап	Пам'ятки		Поселення з визначеною площею	Загальна площа поселень, га
	Кількість	%		
А	3	3,4	1	7,9
VI	2	2,2	1	5,5
VI—II	12	13,5	10	126,3
VII	9	10,1	6	14,9
CI	17	19,1	9	241,8
CII	4	4,5	1	2
Не визначено	42	47,2	4	13,9
Усього	89	100	32	412,3

Наступний етап VI—VII представлений 12 поселеннями із відомими площами для десяти. Тут виокремлюється дві групи за площею. До першої зараховано вісім пунктів із площею в межах 2,4—9,8 га, а до другої — дві пам'ятки із площею 37,7 та 49,5 га.

Етап VII представлений у вибіріці дев'ятьма пам'ятками. Площу визначено для шести із них. Вона — у межах 0,4—4,1 га.

Найбільшим числом пам'яток в регіоні на сьогодні вирізняється етап CI. Площа визначена для дев'яти із 17 відомих. Це три пам'ятки

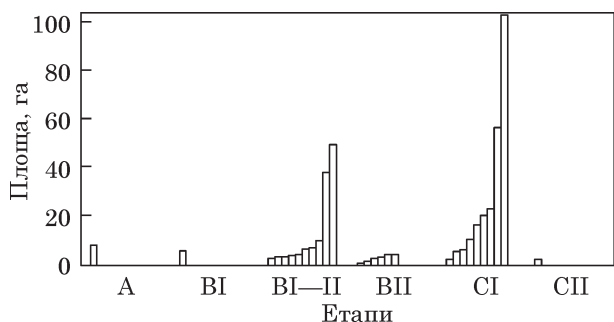

Рис. 3. Площі пам'яток трипільської культури регіону на окремих етапах існування

першої групи, які займають простори у 2—6 га, чотири другої групи — із площами в межах 10,2—22,8 га та дві пам'ятки третьої та четвертої груп — з площею 56,5 та 103 га.

Останній етап Трипільля СІ представлений чотирма поселеннями із визначеною площею лише для одного — у 2 га.

Поселення у межах усіх етапів можна розділити за площею на чотири групи, в га: 1) до 10; 2) 10—22,8; 3) 37,7—56,5; 4) 103. У нашому випадку етапи А, VI, VII та СІ представлені лише пам'ятками першої групи. На етапі VI—VII, окрім першої групи, прослідковується поява поселень із розмірами, віднесеними до третьої групи. Етап СІ має пам'ятки всіх груп.

Висновки. З часу видання останнього найповнішого зводу пам'яток Трипільля Вінницької області минуло шість років. Його автор Н.М. Майданюк нанесла на карту 352 пункти. Переглянувши ще раз наявні джерела, а також додавши результати розвідок останніх років, нам вдалося збільшити перелік до 403 пам'яток. До регіону Південно-Східної Вінниччини відноситься 89 пунктів.

Найбільшу концентрацію поселень у цьому регіоні маємо в центральній частині, де щільність їх розташування становить одна пам'ятка на 38,3 км². Це є надзвичайно низьким показником, адже на сусідніх, краще досліджених територіях маємо такі дані: одне поселення на 21,9 км². Відповідно до останнього показника, на теренах Південно-Східної Вінниччини має бути не менше 315 пам'яток трипільської культури, проте нині відомі 89. Це трохи більше, ніж 26 %.

Для 47 пунктів регіону визначена приналежність до етапу Трипільля. Вони охоплюють усі етапи, починаючи від раннього А та закінчуючи найпізнішим СІ. Для 42 пунктів, на жаль, не маємо даних по датуванню. Площі визначені лише для 32 поселень. Найбільшою кількістю пам'яток представлені етапи VI—VII, VII та СІ, що може свідчити про відносно непоганий стан їхнього вивчення. Найбільші показники загальної площі поселень співвідносяться з етапами VI—VII та СІ Трипільля — 126,3 га та 241,8 га відповідно. При цьому випадку показ-

ником площ поселень етапу VII є надзвичайно низьким: усього 14,9 га.

Мала кількість пам'яток для окремих етапів (А, VI, СІ), відсутність деяких груп поселень за розмірами — усе це може бути як наслідком змін у системі заселення, певних історичних явищ, так і наслідком ступеню археологічної вивченості даної території. Тому робити остаточні висновки лише на основі наявних реєстрів пам'яток передчасно.

Зважаючи на вище наведену інформацію по кількості та рівню досліджень, а також по числу відомих пам'яток трипільської культури, а особливо по якості та кількості задокументованих відомостей про них, регіон Південно-Східної Вінниччини є надзвичайно перспективним для археологічних досліджень. По-перше, необхідне опрацювання та введення до наукового обігу матеріалів, здобутих за столітню історію вивчення регіону. По-друге, необхідне проведення нових широкомасштабних польових досліджень задля уточнення просторово-часових даних про уже відкриті поселення.

Археологічні пам'ятки Української РСР (короткий список). — К., 1966. — 463 с.

Видейко М.Ю. Исследования поселений среднего этапа трипольской культуры на р. Кодыме // Древнее Причерноморье. — Одесса, 1994. — С. 18—25

Видейко М.Ю. Вступне слово. Археологічні пам'ятки трипільської культури на території України. Реєстр // Енциклопедія трипільської цивілізації. — К., 2004. — С. 564—565.

Гусев С.О. Трипільська культура Середнього Побужжя рубежу IV—III тис. до н. е. — Вінниця, 1995. — 304 с.

Денисюк Г.І. Лісополе України. — Вінниця, 2001. — 284 с.

Дяченко О.В. До проблеми систематизації поселень Західнотрипільської культури у межиріччі Південного Бугу та Дніпра // Археологія Правобережної України. — К., 2010. — С. 17—22 (АДУ. — Вип. 2).

Загоруйко В.Т. Звіт про проведення археологічної розвідки у Вінницькій області в 1993 році / НА ІА НАН України. — 1993/50.

Загоруйко В.Т., Шумова В.О. Поселення середньої доби трипільської культури на Вінниччині біля с. аряківка // АДУ 1993 р. — К., 1997. — С. 52—53.

Заець І.І. Трипільська культура на Поділлі. — Вінниця, 2001. — 184 с.

Збенович В.Г. Ранний этап трипольской культуры на территории Украины. — К., 1989. — 222 с.

Квітницький М.В. Вінницька область. Археологічні пам'ятки трипільської культури на території України. Реєстр // Енциклопедія трипільської цивілізації. — К., 2004. — С. 566—583.

Лотоцька В.Т., Очеретний В.В. Археологічна розвідка Подільської археологічної експедиції // АДУ 1993 р. — К., 1997. — С. 79—80.

Майданюк Н.І. Карта пам'яток трипільської культури на Вінниччині // Подільська старовина. — Вінниця, 2008. — Вип. IV. — С. 77—88.

Малі річки України: Довідник. — К., 1991. — 296 с.
Мовша Т.Г. О расселении племен культур Триполья—Кукутени в среднем и в начале позднего периодов // Археологические исследования на Украине в

1978—1979 гг.: Тез. докл. XVIII конф. — Днепропетровск, 1980. — С. 40—41.

Пам'ятки історії та культури Вінницької області: словникова частина. — Вінниця, 2011. — 400 с.

Рыжов С.Н. Расписная керамика томашовской локально-хронологической группы трипольской культуры // *Stratum plus.* — 2000. — № 2. — С. 459—473.

Сицинский Е. Археологическая карта Подольской губернии // *Тр. XI АС.* — М., 1901. — 158 с.

Чернівецька область. Археологічні пам'ятки трипільської культури на території України. Реєстр // *Енциклопедія трипільської цивілізації.* — К., 2004. — С. 688—698.

Черныш Е.К. Первоначальные пути расселения племен Кукутени—Триполья // 150 лет Одесскому археологическому музею АН УССР: Тез. докл. юбилейн. конф. — К., 1975. — С. 39—40.

Zbenovich V.G. The Tripolye culture: centenary of research // *Journal of World Prehistory.* — 1996. — Vol. 10, nr. 2. — P. 199—241.

В. С. Рудь

КАРТОГРАФИРОВАНИЕ ПАМЯТНИКОВ ТРИПОЛЬСКОЙ КУЛЬТУРЫ РЕГИОНА ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ВИННИЧИНЫ

Статья посвящена истории создания сводов памятников трипольской культуры Винницкой области, разработке и аналитике актуального реестра поселений юго-восточной ее части.

На территории Винницкой области известно 403 памятника Триполья. В юго-восточной ее части — 89 пунктов. Наибольшая концентрация поселений отмечена в центральной части региона, где плотность составляет один памятник на 38,3 км². На соседних, лучше исследованных территориях, имеем одно поселение на 21,9 км². Согласно последнему показателю, на территории юго-восточной части области должно быть не менее 315 памятников трипольской культуры. Мы же имеем чуть больше 26 %.

Для 47 пунктов региона установлена принадлежность к определенному этапу развития трипольской культуры. Они охватывают все этапы, начиная от раннего А и заканчивая поздним СII. Для 42 пунктов, к сожалению, нет данных по датировке. Площади определены только для 32 поселений. Наибольшим количеством памятников представлены этапы VI—VII, VII и CI. Это может свидетельствовать об относительно неплохом уровне их изученности. Самые высокие показатели общей площади поселений соотносятся с этапами VI—VII (126,3 га) и CI (241,8 га) Триполья. Чрезвычайно низким показателем общей площади поселений характеризуется этап VII (14,9 га).

Поселения всех этапов по площади делятся на четыре группы, га: 1) до 10; 2) 10—22,8; 3) 37,7—56,5; 4) 103. Этапы А, VI, VII и СII представлены исключительно памятниками первой группы. На этапе VI—VII, кроме первой группы, прослеживается появление поселений с размерами, отнесенными к третьей группе. Этап CI представлен памятниками всех групп.

Малое число памятников для отдельных этапов (А, VI, СII), отсутствие некоторых групп поселений по размерам — все это может быть как следствием изменений в системе заселения, определенных исторических явлений, так и результатом незначительной изученности данной территории археологами. Поэто-

му делать окончательные выводы на основе анализа имеющихся реестров памятников преждевременно. Прежде всего, необходима обработка и публикация материалов, полученных за столетнюю историю изучения региона. Кроме того, необходимо проведение широкомасштабных полевых исследований для уточнения пространственно-временных данных о памятниках культурного комплекса Кукутень—Триполье.

Ключевые слова: трипольская культура, своды памятников, картографирование, Винницкая область, Юго-Восточная Винниччина, плотность распространения памятников, площадь.

V. S. Rud

MAPPING OF THE TRYPILLIA CULTURE SITES OF SOUTH- EASTERN VINNYTSIA REGION

This work is devoted to the history of the catalogues of Trypillia culture sites of south-eastern part of Vinnytsia region, to the development and analytics of current list of settlements.

The author gathered information about 403 settlements of Trypillia culture for whole Vinnytsia region. On the territory of south-eastern part of this region 89 sites are known. The greatest concentration of settlements in the region was noted in the central part, where the density is one site on 38.3 km². On the neighboring areas we have another data. There is one settlement on 21.9 km². According to this number on the south-eastern part of the area should be not less than 315 monuments of Trypillia culture. But we have only above 26 %.

A stage of Trypillia culture is defined for 47 settlements of the region. They cover all stages: from the early A to the late CII. Unfortunately, we do not have the dating for 42 sites. We identified areas only for 32 settlements. The greatest number of settlements is on VI—VII, VII and CI stages. This may indicate a relatively good level of their investigation. The largest indicator of the total area of the settlements is on VI—VII (126.3 ha) and CI phases (241.8 ha). The extremely low rate of the total area of the settlements is on VII phase (14.9 ha).

The settlements of all phases can be divided into four groups, ha: 1) to 10; 2) 10—22.8; 3) 37.7—56.5; 4) 103. In this case, A, VI, VII and CII phases are presented by the sites of the first group. On VI—VII stage, except the first group, we have some settlements that belong to the third group. On CI phase we have sites of all groups.

A small number of sites on the individual phases (A, VI, CII), the lack of some groups of settlements in size — all this can be a consequence of changes in the populated settlement system, of certain historical events, as well as a consequence of the level of studying of the region by archaeologists. Therefore, it would be premature to make a conclusion analyzing only the available register of sites. First of all, it is necessary to start a processing and publication of materials received in the century-long history of studies of the region. Secondly, it is necessary to conduct large-scale field work in order to clarify spatio-temporal data about sites of Cucuteni—Trypillia cultural complex.

Key words: Trypillia culture, settlements catalogues, mapping, Vinnytsia region, South-Eastern Vinnytsia region, settlements density, area.

Одержано 15.06.2015